

Sixten Korkman, 14.10.2025
lausunto

Sosiaali- ja terveysvaliokunta,

Talouspolitiikka ja talousarvio vuodelle 2026

Seuraavassa esitän muutaman näkökohdan finanssi- ja talouspolitiikasta. Käsittelen erikseen suhdannepolitiikkaa sekä rakennepolitiikkaa, eritoten sosiaali- ja terveystaloudellista politiikkaa.

Suhdannepolitiikka

Yhtenä talouspolitiikan ja nimenomaan suhdannepolitiikan tavoitteena on vakaa talouskehitys korkean resurssien käyttöasteen vallitessa. Jo parin vuosikymmenen aikana on ongelmana tältä osin ollut erilaiset talouteen kohdistuvat häiriöt. Osa niistä ovat olleet kaikille maille yhteisiä, kuten finanssi-, korona- ja energiakriisi. Osa on kohdistunut erityisesti Suomeen, kuten Nokian tähdenlennon loppuminen, paperiteollisuuden näivettyminen ja Venäjän viennin ja taloussuhteiden loppuminen. Tilannetta ei ainakaan auttanut se, että kustannuskilpailukyky pitkään oli heikko (eikä valuutta ole joustanut siten kuin Ruotsissa, jossa kruunu on heikentynyt noin 30 prosenttia). Näissä oloissa yritykset ovat keskittyneet kulukarsintaan pikemmin kuin investointeihin. Myös tällä vaalikaudella on suhdannepolitiikka siinä mielessä epäonnistunut, että talouskasvu on ollut heikkoa ja työttömyys suhteellisen korkeaa. Toisaalta suhdannepolitiikkaan ei ole varsinaisesti pyritty, koska julkisen velkaantumisen korkeaa tasoa on pidetty esteenä elvytykselle.

Oma ongelmansa on suhdanteiden ennustamisen vaikeus. Kaikki ennustelaitokset ovat syksyisissä ennusteissaan jatkuvasti yliarvioineet seuraavan vuoden bruttokansantuotteen kasvua. On arvioitu, että jos VM:n syksyn Taloudellisen katsauksen ensi vuotta koskevat ennusteet olisivat viimeksi kuluneen 15 vuoden aikana toteutuneet, olisi bruttokansantuote tänään yli 30 prosenttia suurempi kuin mitä se nyt on (Johnny Åkerholmin laskelma). Voi olla, että nämä jatkuvasti optimistisiksi osoittautuvat ennusteet ovat myötävaikuttaneet siihen, että julkinen velkaantumisen taittamista ei ole politiikassa juurikaan priorisoitu.

Kasvu- ja rakennepolitiikka

Rakennepolitiikan puolella hallituksen prioriteetti on ollut työmarkkinoiden uudistaminen. Tästä laajasta ja vaikeasta teemasta todettakoon vain, että työttömyysturvan leikkaukset saattavat suhdanteiden parantuessa lisätä työllisyyttä, joskin todennäköisesti vähemmän kuin hallitus on toivonut (Talouspolitiikan arviointineuvosto). Paikallisen sopimisen edistämiseksi on perusteensa, mutta viime kädessä suurimpana työmarkkinajärjestelmämme ongelmana voi pitää osapuolten välistä heikkoa luottamusta. On vaikea nähdä, että tehdyt muutokset muuttaisivat olennaisesti talouskasvun edellytyksiä.

Suomessa on kovasti peräänkuulutettu kasvupoliittisia toimenpiteitä. Risto Murron työryhmälle asetettiin toiveita ja sille tarjottiin yli tuhat ehdotusta toimenpiteiksi. Ryhmä esitti

raportissaan vähän päälle 40 toimenpidettä, joiden joukossa oli hyödyllisiä mutta jatkovalmistelua edellyttäviä toimia. Toistaiseksi näkyvin tulos on ollut kaksi verokevennystä, joiden kasvupoliittinen merkitys useimpien arvioiden mukaan on melko vaatimaton ja jotka todennäköisesti kasvattavat velkaantumista entisestään.

On yhteisymmärrystä siitä, että talouskasvun nopeuttaminen olisi erittäin toivottavaa. Ekonomistikunnan silmin siihen ei kuitenkaan ole mitään ilmeistä ja nopeasti vaikuttavaa keinoa; ei ole olemassa mitään hopealuotia. Luultavasti paras mitä voidaan tehdä ovat panostukset koulutukseen ja tutkimukseen sekä innovaatiopolitiikkaan, mutta näidenkään osalta ei ole takuita ainakaan nopeista vaikutuksista. Tästä huolimatta poliittiset puolueet esittävät milloin mitäkin temppua keinona talouskasvun luomiseksi – jotta ikäviä sopeutustoimia ei tarvitsisi tehdä. Tätä voi usein pitää perusteettomana toiveajatteluna.

Velkaantumisen taittaminen

Istuva hallitus ilmoitti pari vuotta sitten lopettavansa velkaantumisen ja laittavansa talouden kuntoon. Keinoiksi kerrottiin etenkin työmarkkinauudistukset sekä 10 miljardin luokkaa olevat sopeutustoimet, lähinnä menoleikkausten muodossa. Mitään varauksia hallitus ei esittänyt vaan korosti, että sopeutus on nettomääräistä, eli jos jotkut säästöt jäävät toteutumatta, niin ne korvataan uusilla leikkauksilla.

Nyt näyttää siltä, että tavoitteet jäävät toteutumatta. Talous ei ole kunnossa ja velkaantuminen jatkuu. Tämä on osaltaan nähtävä sitä taustaa vasten, että hallituksen finanssipolitiikka on ollut vähemmän kireää kuin mitä hallituksen suunnitelmista ja puheista voisi päätellä. Tänä vuonna finanssipolitiikka on VM:n arvion mukaan jonkin verran elvyttävä ja ensi vuonna maltillisen kiristävä.

Eri sopeutustoimia yhteen laskemalla VM päätyy tuoreessa Talouden katsauksessa arvioon, että hallituksen päättämien toimien seurauksena ”julkinen talous vahvistuu hieman alle 4 miljardia euroa vuoden 2027 tasolla”, mikä vastaa hyvin Valtiontalouden tarkastusviraston viime syksynä esittämää arviota. Velkaantuminen jatkuu lähes entisellä vauhdillaan koska uudistukset eivät ole taantuman oloissa tuottaneet toivottua tulosta ja koska nettomääräisestä sopeutuksesta ei ole uusien menolisäysten kompensoimiseksi pidetty kiinni, mikä on ymmärrettävää (ja on kenties ollut toivottavaa). Kehitys heijastaa sitä, että velkaantumisen taittaminen heikon talouskehityksen oloissa on äärimmäisen vaikeaa. Työttömyysturvan leikkaukset eivät ole näissä oloissa edistäneet työllisyyttä, ja odottamattomia menolisäyksiä on ollut monenlaisia, kuten hyvinvointialueiden rahoituksen lisätarve ja Ukrainan tukeminen. Puolustusvoimien vahvistaminen on ihan oma lukunsa; sen rahoittaminen on toistaiseksi avoin kysymys.

Mitä pitäisi tehdä, mitä ei?

Suomen velkaantumisen taso ja sen edelleen jatkuva kohoaminen on vakava ongelma, joka lisää riskiä joutua markkinoilla luottamuspuolan kohteeksi. Tuo vaara ei kuitenkaan näyttäisi

olevan välitön; meillä on vielä aikaa taittaa velkaantuminen harkitusti ja aikaa käyttäen. Siksi ei pidä tehdä sellaisia hätiköityjä leikkauspäätöksiä, jotka kenties tuottavat lyhyellä tähtämellä säästöä mutta jotka pidemmän päälle vain lisäävät julkisia menoja. Tällaisina pitäisin jonoja pitkittäviä hyvinvointialueiden rahoituksen nopeita leikkauksia, lapsikäyhyden merkittävää kasvua, kolmannen sektorin järjestöjen kurittamista sekä joiltakin osin sellaisia päällekkäisiä etuusleikkauksia, jotka sysäävät ihmisiä toimeentulon piiriin. Hyvin kohdennetut sosiaali- ja terveystaloudelliset panostukset, esimerkiksi nuorten mielenterveyspalvelujen parantamiseen, ovat hyödyksi niin kohteilleen kuin yhteiskunnalle.

Sosiaali- ja terveystaloudellisuus

Suomen velkaantumisen taustalla on ennen kaikkea väestön ikääntyminen, joka sekä heikentää työvoiman ja talouden kasvua että lisää ikäsidonnaisia julkisia menoja. Sote on julkisen talouden rahoitusongelman ytimessä. Alueiden osaamista hyödyntämällä on ajan myötä useita mahdollisuuksia vähentää ikääntymisen aiheuttamia menojen kasvupaineita.

Tuottavuus sote-palveluissa. Viime vuoden Taloudellisessa katsauksessa VM esitti arvion, että julkisten sote-palveluiden tuottavuuden kasvun nopeuttaminen puolella prosenttiyksiköllä pienentäisi julkisen talouden kestävyysvajetta noin puolitoista prosenttiyksikköä, mikä on erinomaisen suuri vaikutus. Tuottavuuden parantaminen paljolti kasvokkain tapahtuvassa toiminnassa on toki haasteellista mutta siihen on monenlaisia mahdollisuuksia: kyse on muun muassa johtamisesta, toiminnan organisoimisesta, teknologian hyödyntämisestä, sairaalaverkoston järjestyksistä ja rahoituksen kannustinvaikutuksista. Alueiden kokemuksia vertailemalla olisi pyrittävä parhaiden käytäntöjen tunnistamiseen ja levittämiseen.

Ennalta ehkäisevä toiminta. Toiseksi tulisi lisätä panostuksia ja kannusteita terveyttä edistävään, ongelmia ennalta ehkäisevään toimintaan. Suurimpia terveyshaittoja Suomessa ovat vähäinen liikunta, liikalihavuus, yksinäisyys sekä tupakka, alkoholi ja huumeet. Meillä ehkäisevään toimintaan käytetään vain yksi prosentti sote-rahoituksesta; korkean tulotason maissa käytetään keskimäärin 2,5 prosenttia, mitä sitäkin pidetään aivan liian vähäisenä.

Rahoitus. Kuten tiedämme, Suomessa valtaosa sote-rahoituksesta määräytyy sairastavuuden perusteella, mikä kannustaa runsaaseen diagnostisointiin ja hoitotoimenpiteisiin, joskus myös diagnoosien ylikirjaamiseen ja tehottomiin hoitotoimenpiteisiin, joidenkin epäilyjen mukaan jopa raportoinnin vinoutumiseen. Rahoituksen riittävyys on iso ongelma, mutta ajan mittaan olisi ongelmia ennalta ehkäisevän toiminnan rahoitusta voitava lisätä.

Rahoituksessa viime aikoina esille nousseet ongelmat tulisi korjata. Lisäksi olisi pyrittävä siihen, että rahoituksen kannustinvaikutukset ohjaisivat sekä taloudelliseen että terveystaloudelliseen tehokkuuteen. Alueiden verotusoikeuden puuttumisen takia vaarana on joko liian tiukka tai liian pehmeä budjettirajoitus.

Priorisointi sote-politiikassa. Suomessa on tarvetta kehittää nykyistä laajemmin käytettäväksi järkiperäistä, eri hoitomuotojen vaikutusarvioihin perustuvaa priorisointia. Näin siitä yksinkertaisesta syystä, että rahaa joka tapauksessa on käytettävissä kysyntään nähden vain rajoitetusti. Terveystieteiden palveluvalikoimaneuvosto PALKO antaa nykyisellään suosituksia, joiden merkitys on kuitenkin jäänyt liian vähäiseksi. Priorisointia kehittävää lainsäädäntöä ollaankin tietävästi valmistelemaan.

Työnjako. Perättäiset hallitukset ovat korostaneet vuoroin julkisen perusterveydenhuollon vahvistamista (vasemmisto) ja yksityisten yritysten, kilpailun ja valinnanvapauden vahvistamista (oikeisto), minkä lisäksi keskustapuolueella on omat aluepoliittiset vaatimuksensa. Suomessa olisi hyvä löytää selkeä poliittinen yhteisymmärrys julkisen ja yksityisen sektorin välisestä työjaosta sosiaali- ja terveystieteiden politiikassa.

Hyvinvointilupauksen täsmentäminen. Julkisen vallan hyvinvointilupaus on melko selkeä esimerkiksi eläkejärjestelmän, päivähoidon ja koulutuksen osalta. Myös terveydenhuollossa on palvelulupaus olemassa, mutta siitä kansalaisilla tuskin on (ja tuskin voi olla) kovin selkeää kuvaa. Vielä suurempi lupauksen epämääräisyys koskee vanhusten hoivaa, jossa monet tekijät vaikuttavat mahdollisuuksiin hoivan saantiin ja kustannuksiin. Tilanteen selkeyttäminen ja palvelulupauksen täsmentäminen tältä osin voisi helpottaa julkista palvelua täydentävien, yksityisen sektorin vakuutusten luomista ja hyödyntämistä.

Ikääntyneiden työllisyysasteen nostaminen. Suomessa pitäisi kasvattaa työvoimaa ja työllisyyttä, mikä tarkoittaa muun muassa nuorten työllistymisen tukemista (kuten hallitus nyt on päättänyt tehdä) sekä työvälityksen parantamista ja uudelleen koulutusta. Olennaista olisi myös ikääntyneiden työllisyysasteen nostaminen edelleen; työurien pidentäminen on kaksinkertainen säästökeino; se vähentää osaltaan eläkemenoja ja kasvattaa samalla verokertymää. Eläkepolitiikan kannalta meillä on toistuvasti tehty liian vähän liian myöhään. Sekä vuoden 2005 että vuoden 2017 eläkeuudistukset tulivat myöhään ja olivat riittämättömiä. Suomessa siirrytään eläkkeelle keskimäärin aikaisemmin kuin verrokkimaissa, kuten Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa. Ikääntymisen terveys on siinä määrin parantunut, että töissä voitaisiin hyvin usein jatkaa nykyistä pitempään.

Työperäinen maahanmuutto. Kolmanneksi Suomi tarvitsee merkittävästi työperäistä maahanmuuttoa – vaikka monet ulkomaantaustaiset ovat nyt taantuman takia työttömiä. Talouden palatessa kasvuun, joka on perusteltu oletus, tarvitsemme sekä huippuosaaajia että esimerkiksi hoito- ja hoivahenkilöstöä. VM:n arvioiden mukaan työperäinen maahanmuutto on varsin tehokas keino julkisen talouden kestävyysvajeen kutistamiseksi.

Parlamentaarinen raamisopimus

Kuten nyt jo melko laajasti ajatellaan, olisi hyödyllistä saada aikaan sellainen parlamentaarinen sopimus, joka ajan mittaan auttaa pyrkimyksessä velkaantumisen taittamiseksi. Se tarkoittaisi, että jokainen hallitus vaalikaudellaan sitoutuisi kutistamaan

julkisen talouden kestävyysvajetta jonkin verran. Toki kukin hallitus käyttäisi niitä keinoja, joita pitää parhaina tai vähiten huonoina.

Kehityksen arvioimiseksi tarvittaisiin hyvin valittuja indikaattoreita julkisen talouden kehityksestä, mistä Ruotsi tarjoaa opetusmateriaalia. Aiheeseen liittyvien teknisten ongelmien takia olisi syytä pyytää tältä osin apua VM:ltä ja Talouspolitiikan arviointineuvostolta.

Pitkän aikavälin kehitystä raamittavan sopimuksen puitteissa voitaisiin toivon mukaan välttyä sellaisilta hätiköidyiltä leikkauspäätöksiltä, jotka ajan mittaan lisäävät julkisia menoja enemmän kuin ne lyhyellä aikavälillä säästävät. Sovitun raamin puitteissa voi ja pitää olla tilaa myös syvää taantumaa torjuvalle suhdannepolitiikalle.

Hyvin muotoiltuna sopimus voisi jonkun verran lisätä luottamusta Suomen julkisen talouden ja talouspolitiikan kestävyys- ja vähentää riskiä luottamuspulasta rahoitusmarkkinoilla. On kuitenkin perusteetonta yliarvioida sopimuksen merkitystä esimerkiksi Ruotsin kokemuksiin viittaamalla. Niiden taustalla on monenlaisia tekijöitä, joiden takia Ruotsin talouden kehitys on ollut suotuisampaa kuin meillä.

Toistaiseksi käydyn keskustelun viesti on, että ylivoimaisen tavoitteen asettaminen ei välttämättä paranna ”velkajarrun” uskottavuutta. Sopimuksen ytimenä pitäisi olla poliittinen sopimus pikemmin kuin tiukka lainsäädäntö, josta kansainväliset kokemukset eivät ole kovinkaan myönteisiä. Keskustelua raamisopimuksesta on hyvä jatkaa.